

Козубовська Ірина Василівна
 Доктор педагогічних наук, професор
 ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Милян Жанна Іванівна
 ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОСВІТНІ ЦІННОСТІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті досліджено досвід організації початкової освіти у Великій Британії з метою творчого переосмислення і використання окремих прогресивних ідей у новій українській початковій школі. Проведено аналіз освітніх цінностей Великої Британії та зроблено висновок, що численні програми й розробки в цьому напрямку успішно реалізуються й дають позитивні результати в різних типах шкіл по всій країні в тому числі у початковій школі. Ключові слова: освіта Великої Британії, зарубіжний досвід організації, початкової освіти, ціннісне виховання.

Актуальність. Освіта є одним з найважливіших соціальних інститутів, що забезпечує наступність у розвитку людської культури, формування умов для соціальної й академічної мобільності молодого покоління. В умовах глобалізації в українській загальноосвітній школі на початку XXI століття відбуваються інтенсивні зміни, зумовлені світовими тенденціями інтернаціональної уніфікації національних освітніх стандартів, удосконалення технологій й диверсифікації освітніх моделей.

Початкова загальна освіта є основою шкільного навчання, вона забезпечує інтелектуальний, духовно-моральний і особистісний розвиток молодших школярів, формування позитивної навчальної мотивації, умінь і навичок навчальної діяльності.

Питання реформування української початкової освіти перебувають в центрі уваги вітчизняних учених (Т. Атрощенко, Т. Завгородня, З. Онишків, О. Янкович та ін.), які розглядають різні аспекти навчально-виховного процесу в сучасній початковій школі.

Вважаємо доцільним вивчення зарубіжного досвіду організації початкової освіти з метою творчого переосмислення і використання окремих прогресивних ідей у новій українській початковій школі.

Цікавим в цьому плані є досвід Великої Британії, освітня політика якої спрямована на розвиток і модернізацію змісту початкової освіти зі збереженням базових принципів, характерних для культури й історії Об'єднаного Королівства, традиційних освітніх цінностей.

На рубежі століть в умовах глобальної кризи сучасної цивілізації у Великобританії розпочалися інтенсивні пошуки нових ефективних шляхів виховання особистості, головною метою якого повинен бути її розвиток і вдосконалення. Орієнтація на дитину, її потреби, індивідуально-психологічні особливості і особисті права – провідна стратегія виховання у XXI столітті. Результати дослідження цих питань відображені в працях багатьох британських учених (М. Вебер, П. Вілмонт, Т. Парсонс, Д. Рейч, М. Янг та ін.).

Метою статті є аналіз освітніх цінностей Великої Британії.

Освіта Великої Британії є прикладом системи навчання й виховання, в якій успішно реалізуються національні ціннісні орієнтири через ціннісне виховання. Під ціннісними орієнтирами освіти в науково-педагогічній британській літературі розуміють значимі для особистості й суспільства вектори, які визначають напрямок, стратегію й тактику розвитку системи освіти. Ціннісне виховання (values-based education) – це практико-орієнтована діяльність, що проявляється не тільки в трансляції ціннісного загальнолюдського досвіду молодому поколінню й формуванні позитивного освітнього середовища, але й розвитку здатності тих, хто навчається, усвідомлено й самостійно вибирати моральні ідеали й керуватися ними в житті.

Аналіз праць провідних британських учених (М. Дж. Тейлор (M. J. Taylor), Дж. М. Хелстед (J. M. Halstead), Дж. Стівенсон (J. Stephenson), Н. Гоукс (N. Hawkes) і сучасних британських державних документів і програм у сфері освіти («Соціальні й емоційні аспекти навчання» (2010), «Релігійне виховання в англійських школах» (2010), «Закон про рівність» (2010), «Духовний, моральний, соціальний і культурний розвиток особистості» (2011), «Впровадження фундаментальних британських цінностей у рамках програми з духовного, морального, соціального й культурного розвитку учнів у школах» (2014) і ін.) дає підстави стверджувати, що національними ціннісними орієнтирами в країні є: аксіологічна спрямованість освіти; особистісний розвиток школярів; релігійність; громадянськість; міжкультурна комунікація; повага й толерантність; свобода вибору. У зв'язку з посиленням потоком міграції на тлі зростаючого екстремізму релігійне, громадянське й моральне виховання (кожне з яких визнається ціннісним), а також формування в учнів поваги й толерантності стосовно представників інших національностей і віросповідань здобувають у Великій Британії особливу значимість.

У Великій Британії ціннісний орієнтир «аксіологічна спрямованість освіти» виражається в обов'язковій реалізації ціннісного виховання в системі виховання країни. Ця практико-орієнтована діяльність пронизує кожний щабель навчання і виховання, будучи важливою складовою освітнього процесу в цілому. Однак, необхідно відзначити особливу значимість початкової ланки в здійсненні послідовного ціннісного виховання учнів.

Молодший шкільний вік – важливий і сприятливий період для виявлення й розвитку ціннісного потенціалу особистості, тому що в цьому віці закладаються основи творчої й освітньої траєкторії дитини, психологічна база її продуктивної діяльності, формується комплекс цінностей, якостей, здатностей і потреб особистості. Отже, цей період життя дитини ідеально підходить для повноцінного розвитку в кожного учня ціннісного ставлення до навколишньої дійсності, до людей і до себе самого шляхом впровадження якісного ціннісного виховання в навчально-виховний процес початкової школи.

Подібно навчальним дисциплінам («природознавство», «математика», «історія» та ін.) ціннісне виховання має своє спрямування, ключові поняття, форми й методи, що реалізуються через освітню діяльність. Прийняття рішень щодо моральних питань або етичних дилем передбачає наявність конкретних індивідів, які зможуть проаналізувати ситуацію в ціннісному контексті, виявити основні фактори досліджуваної проблеми, оцінити їх і розглянути можливі наслідки, з метою прийняття усвідомленого вибору й рішення щодо поведінки в конкретній ситуації.

Міркування про цінності учасниками освітнього процесу (учителем і учнями) покликані сприяти розвитку розуміння й усвідомлення себе носіями моральності. Тому дітям уже на початковому щаблі освіти так важливо освоювати відповідний словниковий запас і звикати до того, що багато повсякденних ситуацій, які виникають вдома, у школі, або в іншому місці соціуму, мають ціннісний аспект.

Так, у Національному навчальному плані для початкової школи чітко прописані важливі завдання ціннісного виховання: «Кожна державна школа зобов'язана забезпечити духовний, моральний, культурний, психічний і фізичний розвиток учнів, а також підготувати їх до умов життєдіяльності, які постійно змінюються».

У навчальних планах освітніх організацій країни передбачені різні позакласні заходи, спрямовані на духовний, моральний, соціальний і культурний розвиток школярів (відвідування музеїв і виставок, зустрічі з духовними наставниками церкви, акції допомоги бездомним тваринам, різні групові проекти та ін.). Проте, як підкреслюють багато британських дослідників, цього недостатньо. Важливо включити виховання духовності, моральності, культури й соціальної поведінки підростаючого покоління у конкретно визначені види діяльності.

Цікаві рекомендації стосовно проблеми впровадження духовного, морального, соціального й культурного виховання в освітню практику початкової школи можна знайти в програмі Маргарити Хіт (Marguerite Heath) [1]. Для реалізації завдань духовного розвитку школярів у країні педагог пропонує взяти як приклад школи, що мають багатий досвід у духовному формуванні своїх вихованців, які включають «хвилинку міркування (рефлексії)» у традиційне колективне богослужіння перед заняттями з метою розвитку самопізнання й навичок мислення. На заняттях учителям рекомендується заохочувати допитливість учнів, стимулюючи їхнє мислення за допомогою запитань, тим самим допомагаючи кожній дитині усвідомити своє місце у світі. Таким чином, саме вчителі дають можливість учням зрозуміти людські почуття й емоції, показують їхній вплив на різних людей, акцентуючи тим самим увагу на важливості розвитку духовної культури індивідів у суспільстві.

Моральному розвитку дітей, на думку М. Хіт, сприяє вивчення ними основних цінностей, що лежать в основі шкільного етосу (звички, характер, менталітет, звичаї окремих індивідів або соціальної групи). Створення дружельної атмосфери, пронизаної позитивом і доброзичливістю, позитивно впливає на формування моральності підростаючого покоління. До кожної дитини необхідно ставитися з повагою й добротою, вживаючи відповідних заходів запобігання дискримінації. Більше того, через рольові ігри або дискусії можна ставити учнів перед моральним вибором, що стимулює їх на прийняття самостійного правильного рішення з погляду моралі.

Для сприятливого соціального розвитку учнів, безсумнівно, значимим є зміцнення почуття спільності усередині школи й поширення соціальних цінностей, які гарантують кожному вихованцеві успіх, незалежно від етнічної приналежності, культури, статі й релігії. Особисті зустрічі з директором школи, психологом і соціальним працівником допомагають учням розвивати такі особистісні якості, як: вдумливість, чесність, повага до полікультурності, самостійність мислення, самоповага, які стають їхніми цінностями, і дають можливість спільно обговорювати насушливі соціальні проблеми.

Культурний розвиток передбачає тактовний вплив на естетичні переживання школярів за допомогою прилучення їх до світового культурного надбання. Важливе значення при цьому має організація роботи між школами різних країн, які забезпечують вивчення й порівняння культурних цінностей та ідеалів націй. Так,

британський педагог Кіт Торн (Kit Thorne) відзначає суттєве зростання культурного самовизначення учнів деяких шкіл, які їздили в Китай за обміном, що підкреслює значимість культурного розвитку учнів внаслідок активної взаємодії різних країн.

Таким чином, освіта на базі розглянутої програми спрямована на виховання багатогранної особистості: духовно багатой, яка поважає моральний і культурний уклад своєї країни, а також соціально адаптованої до змін навколишнього світу. При цьому формування таких цінностей учнів, як *релігійність, громадянськість, міжкультурна комунікація, повага й толерантність стосовно навколишніх людей* є невід'ємною частиною освітнього процесу і підставою для відповідних ціннісних орієнтацій [2; 3].

Вищевказані ціннісні орієнтири закріплені у важливому документі «Впровадження фундаментальних британських цінностей у школах в рамках програми духовно-морального, соціального й культурного розвитку учнів» (Promoting fundamental British values as part of SMSC in schools), який спрямований на усвідомлення учнями значимості демократії й верховенства закону, почуття свободи особи, поваги й толерантності до іншим релігій і національностей.

Висновок. Отже, ціннісне виховання у Великій Британії, розвиваючись протягом багатьох століть, виділилося з релігійного виховання в актуальний напрям сучасної системи освіти Великої Британії, що забезпечує реалізацію ціннісних орієнтирів у навчальній і позаурочній діяльності. Численні програми й розробки в цьому напрямку успішно реалізуються й дають позитивні результати в різних типах шкіл по всій країні в тому числі у початковій школі.

Реалізація ціннісних орієнтирів на початковому рівні британської шкільної освіти здійснюється через розвиток емоційного інтелекту, соціалізацію й ціннісне (моральне, релігійне, громадянське, полікультурне) виховання, спрямоване на формування національних британських цінностей: поваги й толерантності, відданості принципам демократії, визнання верховенства закону, свободи особи та ін.

Джерела

1. Heath, M. How SMSC education supports the ethically based school climate. *Ethos: positive education for the future*. 2012. Issue 6. P. 8-12.
2. Thorne, K. The spiritual, moral, social and cultural development of learners. *Ethos: positive education for the future*. 2012. Issue 6. P. 20-23.
3. Hawkes, N. Values education and the National Curriculum in England. *International Research Handbook on Values Education and Student Wellbeing*. L.: Springer, 2010. 870 p.